

## Oskari 30.10.1903

Tänne Walkomiin eli suomeksi sanottuna Valkoon olemme kotiutuneet. Tämä vilkas satama kuuluu kyllä Pernajaan, mutta Loviisahan tässä varsinainen liikepaikka on. Satama on paisunut suureksi ja tärkeäksi vientisatamaksi, sillä muutama vuosi sitten valmistui Vesijärveltä tuleva kapearaiteinen junarata tänne. Tyytyväiset sahanomistajat saivat lyhyemmän matkan puutavaralleen, kun ei tarvinnut sitä lähettää Riihimäen kautta Söörnäisiin satamaan. Lautatapuleita täällä on niin valtavasti, että olisi sabotöörillä tai pyromaanilla hirvittävä kiilto silmissä niitä polttaessa. Toivotaan vaan, että kukaan ahtaaja ei vahingossa heitä kytevää paperossia eväspaperinsa päälle. Siinä menisivät ehkä uudet makasiinitkin.

Työväkeä tänne on tullut sitä mukaa, kun lautatapulit ovat nousseet. Ihmisiä on virrannut ympäristökunnista, mutta myös Helsingistä asti. Aluksi meno oli aika villiä, sillä työläiset joutuivat yöpymään kurjissa olosuhteissa, ja ruokakaan ei riittänyt tai siihen ei ollut varaa. Työn saaminen päivittäin oli sattumanvaraista, ja vapaa-aikana juopoteltiin ja tapeltiin. Aina oli jollakin rahaa viinapulloon tai lekkeriin, josta tarjottiin vähempivaraistelle juttukaverille. Kyllä minä sitä tullessani kauhistelin, vaikka kaikenlaista olin nähnyt Helsingissäkin. Mutta sitä suuremmalla innolla ryhdyin töihin. Kutsuin satamatyöläisiä kokouksiin ja muistutin, kuinka kurjat heidän olosuhteensa olivat sekä kerroin, että paremminkin voisi olla. Kerroin useille paikkakunnille perustetuista työväenyhdistyksistä ja säännöistä ja sopimuksista, joita oli tehty. Korostin joukkovoimaa ja yhteistyötä. Marxista mainitsin, mutta en viitsinyt ruveta tämän teorioita pidemmältä selittelemään. Nyt kaivataan toimeen tarttumista, ei teorioita.

Syyskuussa sain sitten Gustafsonille parikymmentä ihmistä työväenyhdistystä perustamaan. Kaikki olivat innostuneita toimimaan köyhien raatajien olojen parantamiseksi. Täytyy sanoa, että hyvin on sana levinnyt ja järjestäytyminen edennyt. Nyt on jäseniä yhdistyksessämme jo lähes kaksi sataa. Lastattavia ja purettavia laivoja saapuu yhtenään, ja periaate on, että yhdistykseen kuuluvat ovat etuoikeutettuja ahtaushommissa, mutta joskus joku maahantuontifirma on antanut omien miestensä hoitaa tavarat ulos laivasta. Riitaahan siitä on tullut.

Kyllä täällä Loviisassa on kansainvälistä tunnelmaa, kun "Tor" kulkee säännöllisesti joka toinen perjantai Valkosta Helsingin kautta Lyypekkiin asti. Laivan saapumista kerääntyvät ihmiset usein ihan vain uteliaisuudesta katsomaan. Rahtilaivoja tulee ties mistä maailman kolkasta. Suolaa ja hienompia elintarvikkeita saadaan muualta Euroopasta. Malagasta ja Ranskasta tulee jopa viinejä. Eivät ne merimiehetkään maailman raitteinta väkeä ole. Ulkomailta he tuovat vahvaa alkoholia ja joitain käyttötavaroita, joita myyvät paikallisille ja sitte tuhlaavat rahansa Loviisan anniskelupaikossa, jos heillä ei ole täällä perhettä odottamassa.

## Oskari 20.1.1904

Työväenyhdistyksemme toiminta on alkanut vilkkaasti. Ensi kuussa pidämme Loviisan Seurahuoneella iltamat, joilla hankitaan rahaa työväentalon saamiseksi tänne. Ajatus omasta talosta heräsi viime vuoden lokakuussa, ja joulukuussa alettiin kerätä rahaa. Kierrätettiin keräyslistoja ja anottiin avustuksia. Seurahuoneen iltamissa esitetään näytöskappale "Lyyli", joka sai suuren suosion Kansallisteatterissa viime vuonna. Sen on kirjoittanut neiti Elvira Willman. Niinpä vaan tuosta uusikaupunkilaisen laivanvarustajasuvun sivistyneestä jäsenestä tuli työväenliikkeen kannattaja ja naisasian ajaja. Näytelmässä rikas herraspoika hylkää Lyylin, jonka on ensin vietelty. Niin monen naisen kohtalo se on Suomessakin ollut. Mutta Lyylipä ei huoli rikkaan rahoja, vaan aikoo huolehtia lapsestaan itse. Sellainen ylpeys on minun mieleeni. Toivon, että näytelmä herättää kaikki palvelustytöt ja muut alistetut naiset miettimään asemaansa. Tytön nuoruus ja ehkä kauneuskin voi hetkellisesti herättää säätyläismiehen himot, mutta vaimo naidaan omasta säädystä. Toivottavasti piankin koittaa tasaveroisten ja itsenäisten naisten aika. Kuopion Kanttilan salongin Minna-emäntää saamme kiittää ensimmäisestä herättelystä jo pari-kolmekymmentä vuotta sitten.

Ihailta täytyy naisia, jotka eivät jää hellan ääreen ja makuuhuoneeseen miestä palvelemaan. Vaikka onhan se monelle pakko, jos ei ole varaa palvelijoihin, eikä ole koneita kotiaskareita tekemässä. Sähkö pitäisi saada joka huusholliin. Ehkä sitten huonosti palkatut piikatyötötkin pääsisivät oikeaan ammattia oppimaan.

*Etelä-Suomi 18.2.1904*

*Iltaman toimeenpani Walkon työväenyhdistys t.k.14 p:nä Loviisan Seurahuoneella. Ohjelmaan kuului torvisoittoa, runon lausuntoa, lyhyt esitelmä osuustoiminnasta sekä näytelmäkappale "Lyyli". Mitä tämän uuden näytelmäkappaleen esittämiseen tulee, niin kansan todellista elämää kuvaava kuin se onkin, näyttää kumminkin siltä, että esitys vaatii saadakseen noista huutavista yhteiskuntaa järkyttävistä epäkohdista todellisen vaikuttavan kuvauksen, suurempia taiteellisia voimia. Vaikka tällä kertaa ei kumminkaan voinut panna niin suuria vaatimuksia kappaleen esitykselle kun ottaa huomioon ne olosuhteet, joissa esitys on valmistettu, missä ei ole varaa valita jäseniä taipumuksen mukaan, vaan täytyy ottaa sen minkä saa, olisi kumminkin ollut tarpeen esitystä enempi hioa sekä puhetapaa saada enemmän luonnolliseksi.*